

ד"ר נסים אמזלג הוא חוקר בתחום הביולוגיה שפרסם ספרים ומאמרים) בצרפתית (גם בתחום הפילוסופיה של המדע וההיסטוריה של הרעיונות. בספרו האחרון (2006) מנתח המחבר את התפתחותה האידיאולוגית של הציונות והשפעתה על מדיניות ישראל.

שינוי הגדרות כצעד ראשון לקראת שינוי המציאות הישראלית

נסים אמזלג

השקפת עולם אינה משתנה בקלות, איננו נוטים לשנות את השקפת עולמנו גם כאשר התנאים והנסיבות משתנים וזאת משום שהיא זו המקנה למציאות שסביבנו משמעות ובכל זאת, יש שחל שינוי בהשקפת עולמנו ועמו משתנה גם יחסנו למציאות. תופעות אשר נראו עד כה סתומות זוכות פתאום למשמעות חדשה וכפועל יוצא נפתחות אפשרויות עשייה חדשות. נשאלת השאלה מה עשוי לגרום לנו לשנות את השקפת עולמנו?

על מנת להשיב לשאלה זו נפנה לתולדות המדעים. במדע, השקפת עולם (הנקראת "פרדיגמה") משמשת אבן יסוד ממנה נובעות כל השאלות, ההנחות, ההסברים ואפילו החוקים. אך קורה שפרדיגמות מתחלפות. שינוי פרדיגמה נובע לאו דווקא מגילוייה של תופעה חדשה אשר אינה מקבלת הסבר בפרדיגמה הנוכחית. שינוי שכזה עשוי להתרחש שעה שמדענים יבקשו לנסות ולבחון את אותה תופעה באמצעות פרדיגמה חדשה.¹ גם בתחום החברתי, בו אנו עוסקים, פרדיגמה חדשה עשויה "לפרוץ את דרכה" בנסיבות פוליטיות וחברתיות מסוימות. המניע עשוי להיות תחושה עמוקה של משבר, של פער הולך וגובר בין המציאות לבין ההסברים המתקבלים באמצעות הפרדיגמה המקובלת (כלומר סרבול ההסברים, ריבוי הנחות יסוד, העדר יכולת לצפות תהליכים). תהליך משברי שכזה עלול להוביל להעדר הדרגתי של משמעות ובעקבות זאת עשויות להופיע תופעות לוואי כגון טיפוח הזיות ואופורטוניזם בלתי מרוסן המחליף את מקום "חיפוש האמת".²

החברה הישראלית בימינו סובלת מכל התופעות הללו. הפער ההולך וגדל בין השקפות העולם הרווחות בציבור לבין המציאות גובה מחיר כבד ביותר, אך החברה הישראלית נאחזת בתקווה כי יתחולל נס והמציאות תתאים עצמה בסופו של דבר להשקפות העולם הרווחות. העסקנות הפושה בפוליטיקה הישראלית, הן בימין והן בשמאל, מעידה כי מדובר בעיקר ברטוריקה חלולה המרוקנת מתוכן של ממש:

א. התמוטטותו של תהליך אוסלו לא שינה דבר באמונתם של "חסידי השלום" באשר לצדקת דרכם. אך הכישלון המתמשך מהווה בכל זאת גורם מרתיע לאימוצו ברמה הלאומית. עם זאת אין הוא מונע את קידום של חסידי אוסלו במוקדי השמאל של החברה הישראלית. להיפך, אלו זוכים בקידום מקצועי ברוב השטחים (מערכת משפט, משטרה, תקשורת, אקדמיה, צבא ועוד...).

ב. חורבן ישובי גוש קטיף וצפון השומרון וגירוש תושביהם אמנם לא שחק בלבם של חסידי ההתיישבות בארץ ישראל רבתי את האמונה בצדקת הדרך. אך תכנון וביצוע הגירוש על ידי אריאל שרון היה בבחינת סטירת לחי, וזו לא זכתה לתגובה הולמת, כדוגמת קריאה להפיכת השלטון ואף לא למאבק אמיתי ונחוש נגד הגירוש, או אפילו הכרזה על עצמאות של שטחים מאוימים בפנינו. בהעדר תגובה הולמת, מחנה המתנחלים והציונות הדתית הפכו בעיני רבים לגוף סקטוריאלי הדואג בראש ובראשונה לעצמו בדומה לגופים אחרים בחברה הישראלית.

מצב כזה של התפוררות מבקש שינוי השקפת עולם. מטרת מאמר זה היא להציג מדוע השקפות העולם הנוכחיות אינן מתאימות למציאות, להציע במקומן השקפת עולם אחרת ולבחון איך זו עשויה להפוך על פיה – לטובת העם – את קערת המציאות הישראלית.

א. שני מניעים לציונות

ההווי הישראלי נשען עד היום על ערכי הציונות, אך למונח "ציונות" פנים רבות: בניית בית לאומי ליהודים, התיישבות של יהודים בארץ ישראל, הגנת היהודים מפני אנטישמיות, הגשמת הערכים היהודיים בממד פוליטי-לאומי, יצירת קשרים ידידותיים עם השכנים לטובת הפרחת האזור ושגשוג כלכלי, בניית חברה למופת שתשמש דוגמה לעמים. עד היום, כל השקפות העולם הציוניות אמנם הכילו את שלל המרכיבים הללו. השוני ביניהן (ממנו נובעות השקפות השמאל והימין בפוליטיקה הישראלית) מתבטא בעיקר בסדר העדיפות של מימושן. אך לכולם בעיה דומה: צירוף המרכיבים הללו, בכל סדר אפשרי, יוצר סתירות פנימיות שמונעות מלתרגם באופן יעיל את השקפת העולם הציונית לעשייה. הסיבה לכך היא קיומם של שני מניעים שונים, אפילו מנוגדים, ביסוד הציונות. אלו באים לידי ביטוי בקרב אבות הציונות.

כך למשל מתאר אליעזר בן יהודה את מניעי מסירותו לחידוש השפה העברית:

בשנת אלף ושמונה מאות ועשר לגלותנו ואני אז תלמיד המדרשה הרוסית בעיר דינבורג והרוסים נלחמים בתוגרמים לחרות הבולגרים וכל העיתונים הרוסים מרכזים קול אחד בדברים נלהבים על מלחמת מצווה שנלחמה רוסיה למען שחרר את עם הבולגרים מתחת עולה של תורכיה ולהשיבו לגדולתו כמו בימים מקדם. בימים ההם פתאום כמו נפתחו השמים ואור מבהיק, אור צח ומצוחצח הבריק נגד עיני וקול פנימי אדיר קרא באזני: **תחיית ישראל על אדמת אבות!** ומפני זה הקול שלא פסק למן הרגע ההוא מלקרוא באזני יום ולילה, נודעזעו כל מחשבותי וכל זממי אשר זממתי לעתיד אז בחיים.³

המניע של בן יהודה, ואתו מרבית חובבי ציון, היה הרצון העז לפעול למען תחיית העם בארצו.

לעומת זאת, המניע של הרצל היה שונה לחלוטין. בתוכניתו, הנקראת "מדינת היהודים", האנטישמיות, ולא הרצון לתחיית העם, הייתה הכוח המניע:

הכול תלוי בכוח המניע. ומה הוא הכוח הזה? מצוקת היהודים... ידוע היה גם כוח-הקיסור, שנוצר בקומקום על ידי הרתחת המים והרים את המכסה. תופעת-קומקום מעין זו הם הניסיונות הציוניים והרבה צורות אחרות של התאגדות 'להגנה מפני האנטישמיות' והנה אומר אני כי כוח זה, בשימוש נכון, הוא כביר דיו כדי להניע מכונה גדולה, להוביל אנשים ומשאיות. יהיה מראה המכונה כאשר יהיה.⁴

כלומר, בעיני הרצל ותומכיו, שאיפה למדינת היהודים נובעת קודם כל מצורך לבנות מקלט בטוח ליהודים כפיתרון לבעיית האנטישמיות.

שעה שחובבי ציון דיברו על שחרור עם מעול הכיבוש ותרדמת הגלות (מניע חיובי), הרצל הונע דווקא מכישלונו של ניסיון ההתבוללות של העם העברי והפיכתם של היהודים לאזרחי המדינות השונות. אל מניע זה להקמתה של מדינה יש להתייחס כאל שלילי מיסודו, כאל בחירת מחדל. בעיני הרצל, היהודים אשר יאכלסו את "מדינת היהודים" אינם עם אלא קבוצת אנשים בעלי גורל משותף: "אנחנו עם – האויב, שלא ברצוננו, עושה אותנו לכך".⁵

בין שני המניעים שהזכרנו לעיל קיימת סתירה: בעוד שבהשקפת עולמו של הרצל אין התייחסות לתחיית עם, אצל חובבי ציון התחייה היא המניע העיקרי. הבדל מהותי זה מוביל לשאיפות מדיניות שונות לחלוטין (טבלה 1):

מקלט נגד אנטישמיות (הרצל)	תחיית העם בארצו (חובבי ציון)	
כל מקום פנוי על פי סיכוי הצלחה ⁶	ארץ ישראל	מיקום התיישבות
גמישות, על פי הצורך ⁷	גבולות היסטוריים	גבולות הארץ
רכישת האדמות על ידי יהודי התפוצות ⁸	מאבק שחרור	אופן כיבוש הארץ
עירונית ⁹	מפוזרת וחקלאית	צורת התיישבות
אוטונומיה מתוך commonwealth ¹⁰	מדינה עצמאית	שאיפה מדינית
אוליגרכי – מלוכני ¹¹	דמוקרטי – אנרכיסטי	ארגון פוליטי
שמירה על מבנה של קהילות יהודיות ¹²	כלל ארצי (עם ביזור)	ארגון פנימי
משטרה בלבד. הגנה כלפי חוץ על ידי כוח זר ¹³	צבא לוחם עצמאי	הגנה
כל קהילה שומרת על שפתה המקורית ¹⁴	עברית	שפה ותרבות
מעבר הפיך תמידי ¹⁵	התרחקות הדרגתית לאור הצלחת המפעל	קשר עם יהודי העולם

אין תמה אפוא, כי כל ניסיון לשלב בין שני המניעים מוביל לסתירה פנימית בהשקפת העולם הציונית. תקלה לוגית זו פגעה עמוקות הן בעם בישראל, הן ביחסים הבינלאומיים של המדינה והן במאבקה נגד אויביה.

יש לציין כי שילוב המניעים המנוגדים לא נבע מתהליך בחירה חופשית מצדם של החלוצים. חובבי ציון, האנשים אשר בפועל פיתחו את ההתיישבות בארץ, לא שללו את אפשרות קבלתם של נרדפי האנטישמיות, אך סירבו להקנות לצעד זה מעמד של אחד מיסודות הציונות. שילוב המניעים המנוגדים גם לא נבע מהצלחה כבירה של יוזמותיו הפוליטיות של הרצל, אשר נשארו בגדר חלום עד למותו. שילוב המניעים הוא פרי השתלטות הדרגתית של קבוצת יהודי התפוצות (בעיקר מערב אירופה וארצות הברית) על המפעל הציוני בארץ ישראל. אותם "תומכים" העדיפו להבליט את השקפת עולמו של הרצל אשר התאימה להם. גם השלטון הבריטי העדיף את השקפת העולם של הרצל, האיש אשר בקונגרס הציוני הרביעי, תמך בגלוי במתן חסות בריטית ל"מדינת היהודים". לכן, אין להאשים את חלוצי הציונות בסתירה הפנימית.

התנועות הציוניות ניסו ליישב את הסתירה הפנימית באמצעות מתן סדרי עדיפויות, אך ללא הצלחה. דוגמה לכך ניתן למצוא בעצם הכינוי שניתן למלחמת 1948 – "מלחמת השחרור". למעשה, מלחמה זו לא פרצה בכוונה תחילה במטרה לשחרר שטח כבוש, אלא כהתנגדות ערבית למסירת שטח אשר "הוקנה ליהודים" על פי החלטת האו"ם (בדיוק לפי חזונו של הרצל). ניסיון להפוך את "מלחמת המסירה" למלחמת שחרור חושף את הצורך של המנהיגים לשמור על המניע החיובי (חובבי ציון), ואת הבלבול שנוצר כתוצאה מכך.

סתירה דומה משתקפת גם באידיאולוגיה של התנועות הציוניות משמאל ומימין:

1. השמאל הישראלי דוגל בהתיישבות ובעבודה עברית חקלאית, כירושה מחובבי ציון. אך בו בזמן הוא שולל כל ערך יסוד לשחרור הארץ, דבר ההופך כל שטח לקלף מיקוח בעת משא ומתן וזאת על פי המניע של הרצל.
2. הימין הישראלי דוגל בהתיישבות בכל ארץ ישראל ההיסטורית כערך יסוד (על פי המניע של חובבי ציון). אך בו זמנית, בהשראת החזון של הרצל, הוא שוקל את ערכה של ההתיישבות על פי ערכה האסטרטגי,

כלומר תרומתה לבניית "מקלט בטוח ליהודים" ושמירת מקום במקרה של אגירה מסיבית של יהודים הבורחים מאנטישמיות (על פי המניע של הרצל).

הסתירה שבשילובם של שני המניעים הללו היא הגורם למדיניותם המגמגמת וההפכפכה של כל ממשלות ישראל. תופעה זאת מנעה ממדינת ישראל לחזק את מעמדה במישור הבינלאומי. שילוב מניעים סותרים פגע גם ברוח העם. הוא החליש בהתמדה את צדקת דרכה של הציונות עד כדי התפתחות של תופעות הפוסט-ציונות ואף האנטי-ציונות.

הדרך להפטר מסתירה יסודית זו היא ביטול אחד המניעים של הציונות והפיכת השני לתשתית רעיונית בלעדית. כך נוכל לבחון את המציאות הישראלית ולגבש כיוון פעולה על בסיס עמדה נטולת סתירות. הבחירה בין שני המניעים אינה קשה במיוחד. מחד גיסא – המניע של חובבי ציון, תחיית העם בארצו, הוביל את התחדשות השפה והתרבות העברית, פריצת ההתיישבות ופיתוח מסורת חקלאית חדשה, חקר העבר הישראלי הרחוק ובעיקר, רוח אופטימית והתנדבותית של עם המממש את תחייתו ההיסטורית. מאידך גיסא – המניע של הרצל – מציאת פתרון לבעיית האנטישמיות – לא מימש את עצמו. שכן האנטישמיות לא נעלמה מן העולם לאחר הקמת מדינת ישראל. להיפך, מדינת ישראל הצליחה "למשוך" אנטישמיות, הן בתחומה והן בתחומי הפזורה, מאחר ואנטי-ציונות הפכה לצורת ביטוי לגיטימית של האנטישמיות. כך, היום, בארץ ישראל, במסווה של מאבק מדיני עוין למדינת ישראל, יהודים נרצחים על ידי מחבלים מפאת יהדותם. ויהודי העולם – הם מאוימים בשל קשריהם (מרצון או שלא מרצון) לישראל, מתוקף הגדרתה כ"מדינת היהודים".

כישלון זה אינו חדש. בזמן המנדט הבריטי, הפיכתו של חזון הרצל להשקפת עולם רשמית של הציונות לא הצליחה לפתוח את "שערי המקלט" לאחר עלייתו של היטלר לשלטון. המנהיגים הציוניים קיבלו על עצמם באופן רשמי את מגבלות ההגירה של "הספר הלבן" אשר נמשכו אפילו לאחר השואה. יתר על כן, מדינת ישראל העצמאית לא העלתה לראש סדר היום את הצלת יהודי צפון אפריקה למרות הסכנה לשלומם בצל מלחמות השחרור. באותה עת, למרות אזהרות מצד שלטונות צרפת, מדינת ישראל נקטה במדיניות "הסלקציה" וסירבה לשמש מקלט ליהודים. תופעה דומה מתרחשת גם כיום עם מגבלות עלייתם ארצה של יהודי אתיופיה המכונים "פלשמורה". מבחינה זאת, ישראל אינה משמשת כהגנה מפני האנטישמיות, אלא לכל היותר כמחסה למי שמצליח לשרוד את הרדיפות.

הכישלון של "הציונות ההרצליאנית" גבה מחיר מדיני: העולם הערבי מציג את עצמו כיום כקורבן הפתרון לאנטישמיות האירופאית בטריטוריה שנגזלה ממנו. בכך, הוא זוכה, בבחינת פיצוי, בהסתייגותה של אירופה והאו"ם מעצם קיומה של מדינת היהודים.

אשר על כן, שילוב המניע של הרצל בתוך השקפת העולם הציונית לא זו בלבד שהיה הרה אסון במשך כל המאה ה-20, הוא גם מסכן את המשך קיומה של מדינת ישראל במאה ה-21.

עתה, נבחן את ההשלכות של חזרה לתשתית הרעיונית המקורית, הדוגלת בתחיית **העם בארצו**, והפיכתה ליסוד חדש-ישן בלעדי של הציונות.

ב. המציאות החדשה

ביסוד "תחיית העם בארצו", מושג המפתח הוא **עם** ומהגדרתו תלויה מהות **התחייה** ומהות **הארץ**. עד היום, התנועות הציוניות למיניהן התייחסו למושגים "עם ישראלי", "עם יהודי" ו"עם עברי" באופן שווה. אך השוואה זו אינה נכונה. בתנ"ך, המונח "יהודי" מופיע לעיתים רחוקות לתיאור אנשי שבט יהודה¹⁶ וברוב המקרים (ובמיוחד במגילת אסתר) הוא מתאר את הגולים מארץ יהודה וירושלים ואת קהילת צאצאיהם.

כך או כך, המושג אינו כולל את כלל העם אלא רק את בעלי הזיקה הפוליטית או הדתית לירושלים. לעומתו, המונח "ישראל" שימש במקור לתאר ברית שבטים המכירים באותו אב קדמון, ביעקב.

אכן, ההגדרה "יהודי" מצומצמת הרבה יותר מההגדרה "ישראלי". נוסף על כך, המושג יהודי יצא כבר מזמן מכל מסגרת אתנית. אדם יכול להתייחד, כלומר לגלות זיקה תרבותית לדת היהודית ללא כל שורשים בעם ישראל ולהיפך, צאצאי ישראל (ואפילו צאצאי שבט יהודה) אינם נחשבים כיהודים אם הם מאמינים בדת אחרת. למשל, חלק נכבד מהעם ביהודה איבד את התואר "יהודי" בשל אמונתו ביהושע הנוצרי כמשיח של עם ישראל.

ביסוד תחיית העם בארצו, ממד העם הוא קודם כל אתני ונטול שייכות לכת דתית זו או אחרת. בכך, הוא כולל לפחות את כל צאצאי בני ישראל אשר החזיקו באחת האמונות אשר התקיימו בעם בתקופת אובדן העצמאות: פרושים, צדוקים, שומרונים, קנאים, נוצרים, אסיים, גנוסטים ואחרים.

עד כה, ההבדלים בין "יהודי" ל"ישראלי" לא הטרידו איש וזאת בשם הנחת היסוד הכפולה כי "עם ישראל" ברובו מורכב מיהודים וכי רוב היהודים שייכים לעם ישראל. אך הנחה זאת גם הכתיבה את ההסתכלות על המציאות. היא זו המונעת כיום מלהפנים את העובדה כי רוב ערביי ארץ ישראל, המחזיקים היום בדת מוסלמית, נוצרית, דרוזית ושומרונית גם הם חלק מהעם הישראלי ההיסטורי. הגדרת העם על פי הדת היהודית בלבד מונעת מלהבין עובדה זו, למרות הכרזה ברורה על כך של חלק מהם, כגון השומרונים. אחרים לא תמיד מודים בפה מלא בשייכותם לעם ישראל, אך אין בכך ספק:

1. מעקב ארכיאולוגי ודמוגרפי מגלה כי חלק נכבד מעם ישראל נשאר על אדמתו לאחר המרד הגדול נגד הרומאים.

2. בארץ ישראל לא חלה התיישבות רב-ממדית של אוכלוסיה זרה במשך כל 2000 השנים של העדר עצמאות פוליטית. כתוצאה מכך, בני ישראל אשר נשארו על אדמתם עברו תהליך הדרגתי של התנצרות ובעיקר התאסלמות.¹⁷

3. האוכלוסייה בארץ ישראל לא ויתרה בקלות על זהותה המקורית. תהליך ההתאסלמות למשל, לא התפתח במימדים רחבים עד פסיקתו של אלחאכס (ב-1012), החליף אשר גזר על האוכלוסייה להתאסלם או לעזוב את הארץ. אפילו כך, האנוסים לא ויתרו על זהותם המקורית ונחשבו כ"מוסתערבים", כלומר מוסלמים למראית עין בלבד. תופעה זו גרמה לשמירה (חלקית) של מנהגים טרום-אסלאמיים אשר שורשם במורשת ישראל.

4. האוכלוסייה המקומית הקפידה להבדיל את עצמה משאר העולם המוסלמי באמצעות השתייכות לכתות נפרדות מהזרם הראשי (כגון שיעים, עלאוים, דרוזים, בהאיים, כאריגיים ומתועליים). כך הם הוסיפו לשמור על זהותם האתנית.

5. היום, השוואת סמנים גנטיים בין אוכלוסיה ערבית בארץ ישראל לבין האוכלוסייה היהודית, מראה קרבה גדולה ביותר¹⁸. על פי הממצאים, היהודים וערביי ארץ-ישראל יותר דומים זה לזה מאשר לכל קבוצה אתנית אחרת. יש לציין כי על פי הנתונים המוצגים, הדבר נכון גם לגבי יהודים ממוצא אירופי (אשכנז)¹⁹.

בדיקת הקרבה הגנטית (אשר הוכיחה את אמינותה בזיהוי אוכלוסיות שונות באקולוגיה של בעלי חיים וצמחים) אינה משאירה הרבה ספקות. עד לתחילת המאה ה-20, עם ישראל היה מורכב משתי קבוצות עיקריות:

- הפזורה, אשר בהדרגה איבדה קשר עם ארץ ישראל אך שמרה על חלק מתרבות ישראל דרך הדת היהודית.
- הנשאים, אשר שמרו קשר עם ארץ ישראל ושילמו על כך באובדן הדרגתי של הזיקה לתרבות ישראל.

מנקודת השקפה זו, המאבק המתמשך במשך כל המאה ה-20 בין ערביי ארץ-ישראל לבין היהודים השבים אליה אינו אלא מלחמת אחים בין שני חלקיו של אותו עם אשר איבד, כל אחד, חלק אחר מזהותו.

העדר התייחסות למציאות זו הוא הגורם העיקרי למלחמת אחים אשר, איך לא, היא הרת אסון לעם הישראלי כולו²⁰:

- הרוח ההתיישבותית אשר הניעה את הציונות מראשית דרכה אבדה בהדרגה מול התנגדות מזוינת של ערביי ארץ-ישראל. בשל כישלון זה, נוצרו באוכלוסייה היהודית בארץ ישראל ספקות באשר לצדקת דרכה של הציונות.
- האוכלוסייה של דוברי ערבית אימצה זהות לאומית ערבית כמשקל נגד לזהות ישראלית, בה אין לה מקום של כבוד. בכך הושלם התהליך של כיבוש ערבי-מוסלמי של אותו חלק מהעם אשר כה התנגד לכך במשך יותר מאלף שנה.

תחיית העם בארצו כוללת עידוד חזרה ארצה של בני ישראל אשר בתפוצות יחד עם התחברות האוכלוסייה של דוברי ערבית בארץ ישראל לתרבותה המקורית.

האופק המדיני

כירושה מהשקפתו של הרצל, מדינת ישראל מוגדרת היום כמדינה יהודית בצביונה. אך כמורשת חובבי ציון, היא גם מדינה דמוקרטית ביסודה. שילוב זה שוב הוביל למצב בלתי אפשרי, בו מדינה "יהודית ודמוקרטית", כהגדרתה של ישראל, חייבת לשמור על רוב יהודי בקרב אזרחיה על מנת לשמור על צביונה. דרישה זו היא שמנעה מכל ממשלות ישראל מלספח את חבלי יהודה, שומרון ורצועת עזה למדינת ישראל. בעתיד, הגדרה זו עלולה להוביל לשנוי גבולות המדינה על מנת לשמור על הרוב היהודי (כשם שהציע הרצל).

תוצאה חמורה לא פחות היא הגדרתה של ישראל כמדינה רב-לאומית. הגדרה זאת נובעת מרצון להקים לאוכלוסיית דוברי הערבית במדינת ישראל זהות "מקבילה" לזאת של האזרחים היהודים. בכך, מדינת ישראל מטפחת באופן מלאכותי זהות ערבית לה התנגדה אותה אוכלוסייה במשך כל הדורות. אין תמה אפוא, כי גיבוש זהות זו הוא שהוביל בסופו של דבר להתנגדות חריפה לציונות, בשם "האומה הערבית" כולה.

עם אימוץ היסוד החדש-ישן של הציונות כתנועה למען תחיית העם בארצו, מדינת ישראל הופכת בן רגע לבית לאומי לעם העברי כולו וזאת בכל שטחי ארץ ישראל ההיסטורית. הזהות היחידה היא הזהות העברית-ישראלית והשפה הרשמית היחידה היא העברית. במצב זה, על שני החלקים מן העם להתקרב זה לזה.

א. דוברי הערבית שבארץ ישראל: על אלה מצדם להתחייב בראש ובראשונה לבטל את המאבק הלאומי הפאן-ערבי ובתוך כך את הזהות הפלשתינית. במקביל, יידרשו לאמץ את השפה העברית באופן רשמי, כשפה המסורתית של העם השואף להחיות את עצמו. הם יתבקשו להכריז על שותפות גורל עם העם העברי כולו ועל נאמנות למדינה. בנוסף, יידרשו מחזיקי האמונה באסלאם לערוך רפורמה יסודית, שמטרתה לעקור מהשורש כל אפשרות של השתלטות הדת והתרבות

המוסלמית-ערבית על העם העברי, כפי שקרה בעבר. מהלך זה כולל כמובן ביטול סופי של הסתה נגד הדתות האחרות וביטול הג'יהאד.

ב. יהודי ארץ ישראל יידרשו גם הם לשינוי תפיסת עולם ובעיקר להכרזה על סיום ההגמוניה של הדת היהודית הרבנית על הגדרתו של עם ישראל. ניתן יהיה לראות את הרב-גוניות בדעות ובאמונות ישראל כמרכיב חשוב בתהליך ההתחדשות של רוח העם העברי.

שינוי הדדי זה אמור להוביל למצב פוליטי חדש בארץ ישראל מתוך כך שיבטל לא רק את ההפרדות בין לאומים בדויים, אלא גם בין הימין (הדוגל בחיזוק הלאומניות "היהודית") והשמאל (הדואג לטפח את הלאומניות "הערבית" כפועל יוצא של הציונות של הרצל). במקום החלוקות האלה ייווצרו שני מחנות חדשים בארץ ישראל:

1. תומכי היסוד החדש בני כל הדתות אשר שואפים להמשיך ולחזק את מפעל ההתחדשות של העם בארצו ולהתאחד תחת מטריה משותפת של תרבות עברית ישנה-חדשה.

2. מתנגדי השינוי למיניהם, בראש ובראשונה האנשים שמסרבים להכיר באפשרות של תחיית העם העברי. כלומר, מצד אחד המחזיקים בממד הדתי הבלעדי של הזהות העברית ומצד שני המחזיקים בשייכות לאומה הערבית הגדולה, כלומר, השוללים כל אפשרות של חזרה לזהות האמיתית של העם, יחד עם התומכים בכיבוש של ארץ ישראל, כלומר באימפריאליזם ערבי-מוסלמי.

גם במקרה זה ייווצר מאבק פוליטי בין שני מחנות, אך יתרחש שינוי מהותי. כרגע, הלאומיות הערבית-פלשתינית נהנית בעולם מתואר יוקרתי של מאבק לשחרורו של עם מעול כיבוש, למאבק על זכויות אדם. במצב החדש, אותם אנשים יהפכו לתומכי האימפריאליזם הערבי-מוסלמי, המשמיד זהות וזכות הגדרת עצמית של עמים. תומכי השמאל הקיצוני של היום יהפכו במהרה לשוללי שחרור עמים מכיבוש אכזרי. במקביל, המחנה ה"ציוני", במובן חדש-ישן של המילה, יתהדר בכל היוקרה של מאבק צודק של עם אשר מסרב להימחק בשם הכוח המופעל עליו. המאבק נגד שוללי התקומה יקבל לגיטימיות מלאה, על כל המשתמע מכך. למשל, מחנה זה יוכל לדרוש להטיל סנקציות על כל אדם או קבוצה (ללא הבדל דת) אשר יתנגדו באלימות לתחיית העם בשם נאמנות לערכי הכובש הערבי-מוסלמי. איש מתוך העם העברי אשר אינו מוכן להשתחרר מעול הכיבוש יוכל לחיות על פי אמונתו בכל מקום בעולם המצוי עדיין תחת כיבוש האסלאם. יש לזכור כי הצלחת תחייתו של העם העברי עשויה לעודד עמים אחרים להתנער מגורלם המר ולקבל השראה כדי לפעול גם הם להסרת עול הכיבוש.

הצלחת המהלך תלויה בבחירה חופשית של היסוד החדש על ידי היהודים השבים מהגלות ודוברי הערבית אשר נשארו בארץ ישראל. בשל העוינות והחשדנות השוררות היום בין הצדדים, ההתקרבות אינה נראית באופק. לכן, על אחד מהצדדים ליזום את ההתקרבות. היות והצד היהודי יזם את תקומת העם, משימה זו מוטלת עליו. עד כה, כל מנהיגי העם סרבו להתמודד עם העובדה הזאת, דבר אשר הוביל למצבה הפוליטי הקשה של מדינת ישראל. יתירה מזאת, בהשראת המניע של הרצל, הם דאגו לטרפד כל ניסיון התקרבות מן הצד השני של העם.

אכן, קיימת במדינת ישראל מסורת ארוכה של בגידה בכל הכורתיים ברית עמה. רק בעשור אחרון, גורלם המר של "משפטי פעולה" ביהודה, שומרון וחבל עזה (אשר בחלקם גילו אהדה של ממש לטובת מדינת ישראל) לאחר חתימת הסכמי אוסלו נחרט היטב בזיכרון. כמו כן, הבגידה הגדולה בחיילי צבא דרום לבנון לאור הנסיגה החד-צדדית לימדה לקח את כל המגלה עניין בהתקרבות אל "היהודים".

גרוע מכל זה, הסכמי אוסלו הובילו להקמת גוף פוליטי חדש בארץ ישראל. לא קשה להבין כי "הרשות הפלשתינית" צפויה להתנגד בכל כוחה למהלך זה. התחברות לשורשים העבריים של האוכלוסייה המוגדרת היום כ"פלשתינית" תרוקן מכל תוכן

את המיתוס של "עם פלשתיני" ואת התמיכה העולמית ממנה הוא נהנה. ההתנגדות תהיה חריפה עוד יותר בשל השתלטות התנועות האסלאמית על "הרשות הפלשתינית".

מורשת כה רוויה במשגים וטעויות תמנע ללא ספק מעבר חלק למצב פוליטי חדש, הן בקרב החלק ה"יהודי" והן בחלק ה"ערבי" של העם. אך יש לזכור כי אין אופק מדיני אחר. החלופה היא השלמה הדרגתית ורצופת טרגדיות של הכיבוש הערבי-מוסלמי של ארץ ישראל. הבנה זו, יחד עם הידרדרות המצב, תוליך בהכרח להכיר בעובדות אלו, במוקדם או במאוחר. לכן, קודם לכל דבר אחר יש לשנות הגדרות ומכאן תפתח הדרך לשינוי מצבה הפוליטי של מדינת ישראל. תהליך זה יתרחש אם רק נרצה בו. חשוב לזכור כי במאה ה-20, אוכלוסיית דוברי הערבית לא תמיד גילתה עוינות כלפי "הצד היהודי". יש שנלחמו לצד ישראל במלחמותיה וזאת משנת 1948. בכפרים רבים ביהודה ושומרון קיימת עדיין מודעות חלקית לשייכות לעם ישראל ולפעמים גם רצון מרומז לחבור לזהות הישראלית.

אכן מוטלת בפנינו ברירה בין מלחמת אחים מתמשכת לבין השלמת תהליך ההתחדשות של העם העברי בארצו, כפי שחלמו אבותינו במשך כ-2000 שנה.

הערות

- ¹ Tomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, University of Chicago Press, 1996, chap 1.
- ² G.N. Amzallag, *La Raison malmenee*, CNRS Editions, Paris, 2002, chap. 9.
- ³ אליעזר בן יהודה, *מלון הלשון העברית הישנה והחדשה*, לעם, תל אביב, 1948, המבוא הגדול, ע' 1
- ⁴ תאודור הרצל, *מדינת היהודים*, מהדורת ידיעות אחרונות, תל אביב, 1978, עמ' 10.
- ⁵ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 25.
- ⁶ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 27-28.
- ⁷ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 59.
- ⁸ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 27.
- ⁹ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 33-35 ועמ' 50.
- ¹⁰ בכנס הציוני הרביעי (1900, לונדון) הציע הרצל לתנועה הציונית לקבל את חסותה של בריטניה ולהצטרף ביום מן הימים ל-Commonwealth.
- ¹¹ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 59-56. עמ' 61-62.
- ¹² הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 48-49.
- ¹³ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 63.
- ¹⁴ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 55, עמ' 62.
- ¹⁵ הרצל, *מדינת היהודים*, עמ' 26-27.
- ¹⁶ כגון בספר *מלכים ב*, כה, 25.
- ¹⁷ ראה צבי מסיני, *יאמן כי יסופר*, הוצאת ליעד, תל אביב, 2006, פרק ד (עמ' 248-105) ארץ ישראל במבט דמוגרפי מחורבן בית שני ועד לעת החדשה.
- ¹⁸ M.F. Hammer, et al., "Jewish and Middle Eastern Non-Jewish Population Share a Common Pool of Y-Chromosome Biallelic Haplotypes", *Proceedings of the National Academy of Sciences USA*, 67, 2000, pp. 6769-6774; A. Nebel, et al., "High Resolution Y Chromosome Haplotype of Israeli and Palestinian Arabs Reveal Geographic Substructure and Substantial Overlap with Haplotypes of Jews", *Human Genetics*, 107, 2000, pp. 630-641.
- ¹⁹ A. Nebel, et al., "The Y Chromosome Pool of Jews as Part of the Genetic Landscape of the Middle East", *American Journal of Genetics*, 69, 2001, pp. 1095-1112.
- ²⁰ D.A. Belhassen, G.N. Amzallag, "La haine maintenant? Sionisme-Palestinisme, les sept pieges du conflit", *La Difference*, Paris, 2006.